

Ebbe Skammelsson (SMB 125)

Visan om Ebbe Skammelsson framhålls gärna som ett utmärkt exempel på en medeltida ballad, tillhörande kategorin ”riddarvisor”. Den berättar hur Ebbe trolovas med Lucia och sedan lämnar henne för att tillbringa en tid vid hovet, varunder hans bror Peder lurar i fästmon att Ebbe är död. Lucia gifter sig då med den falske Peder. Ebbe kommer hem lagom till bröllopet, kränkt dödar han brud och brudgum och lemlästar far och mor. Därefter dömer han sig till fredlöshet. Tragiken är bedövande men verkningsfull.

Visans ursprungsland har ansetts vara Danmark, eftersom handlingen i de danska varianterna förläggs till Thy (Tyde) i Norra Jylland. Det finns också sägner som pekar i samma riktning. Ser man till norska och svenska uppteckningar blir bilden dock annorlunda. De flesta norska varianterna saknar fixering av händelserna till någon bestämd trakt. De svenska har två olika lokaliseringar av Skammels och hans söners hemort: Tidö i Västmanland respektive trakten kring sjön Bolmen i sydvästra Småland. Tidö förekommer i de äldsta varianterna (tre från 1600-talet och en från 1810-talet), medan namnformer (som Tira, Tivi) som anknyter till Bolmens stränder finns i ett antal uppteckningar enbart från 1800-talet (den sista 1874), gjorda just i Småland. Det förefaller som om Tidö kommit in i visan som en omtolkning av det danska Tyde; likadant kan det förhålla sig med de sydsvenska namnformerna. Visan har alltså troligen kommit till Sverige från Danmark. Men därmed inte sagt att den är dansk från början. Annat tyder på att den i stället är norsk till ursprunget och att även lokaliseringen till Thy är sekundär.

Den äldsta bevarade svenska texten finns nedskrivnen av en adlig kvinna i en visbok från 1620-talet, den näst äldsta i en adelsmans visbok omkring 1640. I dessa uppteckningar och i två andra efter allmogekvinnor, en från 1670-talet och en från 1810-talet, förläggs alltså händelserna till Tidö. Att balladen om Ebbe Skammelsson kunnat dokumenteras i Sverige efter 1810-talet har främst sin grund i lokaliseringen till Bolmens omgivningar. Visan har "där nämligen gett upphov till sägner om hjältens öde efter katastrofen. Han skall sålunda ha tillbringat sin sista tid på Bolmens öar och till sist dött i Angelstad. Detta motiv har kommit in också i slutet av ett par av visans varianter från denna trakt.

Märkligt nog saknas visan annars i senare tiders uppteckningar från Sverige. Detta tycks tyda på att denna ballad inte har varit särskilt omhuldad i svensk folktradition, trots att den senare har fått en ställning som "klassiker". Orsaken därtill kan vara att den har en konflikt som hos sångare och lyssnare inte så lätt har framkallat det känslomässiga engagemang i aktörernas öden som i så många ballader just har säkrat visans framgång i traditionen. Den personliga äran och betydelsen av att hålla formella uppgörelser har varit viktigare än kärleken mellan de involverade, snarare en aristokratisk inställning än en folklig.

Alla kända varianter av visan (med fem melodier) finns tryckta i Svenskt visarkivs utgåva *Sveriges Medeltida Ballader*, bd 3 (nr 125).

Sven-Bertil Jansson